

СТАЙКО ГЕОРГИЕВ БОЯДЖИЕВ

(историята е споделена от Стефан Саранеделчев, племенник на Стайко Бояджиев, и е публикувана в книгата “Хроника на част от Стайковския род”)

Стайко е роден на 25 октомври (ст.ст.) /7 ноември (н.ст.) 1902 г. в с. Осиковица. В родното си село завършва начално и прогимназиално (основно) образование. Покрай политическите възгледи на своите баща и дядо рано се запознава с идеите на БЗНС, става член на Земеделския младежки съюз и живо се интересува от политическите въпроси в страната. За това вероятно допринася и ранното сблъскване с неволите на селския живот особено по време на войните 1912-13 г. и 1915-18 г., когато баща му е мобилизиран. Тогава Стайко заедно със сестра си Дица, като най-големи, макар и невръстни деца, не само помагат на майка си в земеделската работа, но и извършват всичко възможно за подпомагане изхранването на многолюдното семейство.

Когато баща му е по фронтовете на три войни, Стайко редовно му пише писма, с които го осведомява, както за живота в семейството, така и как се обработват семейните земи и поддържа домашното стопанство, но и за ученическия си живот и успех. Например в писмо от 22.03.1916 г., когато е малко над 13-годишна възраст пише: *„Възлюбений ми татко, ние изорахме „Кръстевото“, а сега орем под Гераня. Вие пишете „Липов хрът“ и „Белов“ да дадем на изполица, но сега едва ли ще се намерят изполичари....Аз вече започнах да присаждам, но няма време, защото уча....“*

В друго писмо от 26.06/09.07.1916 г. пише: *„Възлюбений ми татко, уда с настоящето си кратко писмо да ви поздравя и явя, че ние всички домашни сме живо и здраво. Днес ми дадоха тефтерчето показал поведение и успех, както следва: Поведение: примерно; Успех: вероучение -5, Бълг. език -5, Френски език -5, Аритметика-6, Геометрия-6, Естествена история-6, География-6, История-6, Пеене -5, Краснописание -6. Въз основа на което минавам в 3-ти (прогимназиален –б.а. Ст С) клас. От вторник насам жънахме. В понеделник ние с дядо накосихме от браницата на Главурица почти една кола сено. С поздрав от всички домашни: Син ви Стайко“.*

На 13.11.1916 г. (вече 14- годишен) пише: *„Възлюбений ми татко,... ние тук орем над моста, от което остана малко неорано. Кравата още не сме продали. Аз прекарах кукуруза. Ще има докъде Петровден. От сега нататък ще ни хранят от общината. Който няма кукуруз да отиде да си вземе колкото му трябва по 25 ст. кило. За нас не се грижете. ... Аз съм вече в 3-ти клас.... На дядо Крачун взеха биволите – реквизиция.... С поздрав, син Ви Стайко.“*

В писмо от 4/17.06.1917 г. пише: *„Татко, днес реших да ви поздравя с настоящето си кратко писъмце и явя, че ние всички домашни сме живи и здрави и молим Бога и за вашето здраве. Днес ни дадоха тефтерчетата. Аз завършвам*

прогимназията с много добър успех. Баба Крачуница ми каза, че дядо Крачун ще ме поддържа в Орхание за гимназиалните години. Таксата е 100 лв. – 50 лв. при записване и 50 лв. през зимата. Едно момче от Лъкавица е похарчило 300 лв., но баща му е карал дърва. Хляб са му носили домашните. Друго училище по-добро и евтино не знам. Добро е земеделското училище в Кнежа, но е много далече. С поздрав ваш син Ст. Георгиев.“

Действително, през септември 1917 г. Стайко постъпва като ученик в Народна общинска смесена гимназия в гр. Орхание (от 1934 г. Ботевград), като живее на квартира при Мария Накова Говедарска, в къща на ул. „17 ноември“ №28. Завършва средно образование с успех 51/7 през 1922 г. По устни спомени на брат му Кирил и сестрите му Дица, Неда и Елена, по време на Първата световна война, когато лидерът на БЗНС Стамболийски е в затвора Стайко няколко пъти и разменял писма с него, но аз не успях да намеря писмени доказателства за такава кореспонденция. В писмо изпратено до мен от брат му Кирил Г. Бояджиев в началото на 80-те години на XX в., което цитирах и на друго място в книгата пише : *„Веднъж връщайки се (дядо Георги Стайков –б. а. СтС) от отпуска от дома за фронта се отбива в затвора и се виждат с Ал. Стамболийски, говорили – имаше писма от същия до байко (вуйчо ти Стайко) – писали са си.“*

Като гимназист Стайко е активист на Съюза на ученическите неутрални въздържателни дружества в България чрез ботевградския клон „Спасение“, което се установява от издадена на негово име членска карта. За някои от неговите преживявания, интереси и възгледи по време на ученичеството и по-точно през периода 26.07.1919 г. - 03.04.1920 г. свидетелстват открити от мен няколко страници от негов дневник. От записаното може да се направи извод колко израсъл за своята 17-годишна възраст е той. Тук публикувам тези страници с условието, че някъде не съм успял напълно да разчета думи написани с молив и поизтрити от времето:

„13.VII.1919 г. Сега е лятна ваканция. От училището ни пуснаха на 5 юли и на 12 юли ни дадоха тефтерчетата. Моите бележки са доста слаби – имам 4 отлични, 4 мн. добри, 4 добри и 1 среден. Не съм доволен от бележките си по геометрия, алгебра и руски ез. От учителите най-добри спомени в мене оставиха г-н Илчев, г. Бояджиев и г-жа Райкова донякъде. Противоположно на тях аз оставям г-жа Йончева и г. Геров. Догодина, ако уча, дано тези у-ли се поправят или се махнат. Първите дни от ваканцията копахме с татко, после заривахме, а от 23-ти почнахме да жънем. Нивата е хубава, но изглежда, че няма хубаво жито, защото е леко. Причината за това е сушата... Вчера ходихме с татко на пазара, където карахме кравата (ялова) и я дадохме за 1000лв. Ходих на болницата да ме прегледа д-р Джейков. После ходих на ЗЕМ-ска сбирка. Взема се решение за събрания. Днес жънем.

20.VIII. 1919 г. Жътвата свършихме на 4 август и на 5 и 6 карахме снопите Докарахме от: „Над браненския мост“- 237 снопа, „При сайвана“ -153 снопа и от „Белов“ - 111 снопа. На 8 август ходихме с татко на пазар. Ходих при доктора и

на околийско зем. събрание. Раздадох бюлетини за изборите, които станаха на 17 август (за народни представители). В земеделската листа влизат от Орханийска околия Христо Ветовски и Ив. Хр. Драмалийски. Първият е трети в листата, а вторият е десети по ред. Ив. Тошев от Осиковица е кандидатиран от радикалната листа, четвърти поред, Еф. Ст. Даскалов... 16-ти по ред. Изборите се проведоха мирно и тихо в нашето село. За земл. съюз застъпник бе М. И. Грозев, председател на бюрото беше от Етрополе. Резултатите са: за земеделци -184 гласа, за радикали -105, за демократи -104, тончевисти -30, народняци-30, широки социалисти, комунисти -7, радослависти -5, 2 празни, 1 с 2 различни бюлетини и 1 белязана бюлетина. Казват, че резултата от околията е 2000 за земеделци, 1005 демократи и след тях други с по - малко от 1000 гласа. Пълният резултат от всички окръзи не се знае до днес. Днес вършеем. Хвърлихме около 320 снопа. За утре остават около 180.

12.IX.1919 г. Резултатите от изборите е следният: 83 земеделци, 47 комунисти, 39 широки социалисти, 28 демократи, 19 народняци, 8 цанковисти, 8 радикали, 1 генадиевист, 2 драгиевисти. От Орханийска околия е избран Ветовски.

Ние почнахме да учим, макар и още нередовно. Аз дойдох тук на 3-ти и на 4-ти септември почнах да уча. На 6-ти не учихме и аз отидох на 5-ти в село, откъдето се върнах на 7-ми. Тази седмица учихме през ден. Преподават ни вече по психология, руски ез, български ез. и естествена история, още не сме имали дори един час по алгебра, геометрия, история, химия, физика, рисуване, пеене, гимнастика и астрономия.

28.IX.1919 г. – Учим всеки ден с изключение на вторник. Почнахме да учим вече редовно и по.... Нови преподаватели: -Бахчеванова по френски ез., бившият директор Атанасов - по история, Юр. Попов от Новачене – по алгебра и геометрия.

Договорът за мир бе връчен на нашата делегация в Париж на 19 т. м. и делегацията пристигна в София на 26 того. Условието са ужасни за малката България. Освен финансовите и икономическите клаузи предвиждат ни (да дадем) 2 200 милиона франка – 1 франк днес е равен на 4-5лв., десетки хиляди добитък и в продължение на 5 години по 50 млн. тона каменни въглища.(Да имаме) 20 хиляди доброволческа армия и 30 хиляди пушки, за поддържане вътрешното спокойствие. Много тежки са териториалните клаузи: покрай Македония и Добруджа взимат ни и Тракия и отгоре на туй и Цариброд, Босилеград, Струмица и околните им села и няколко села в Кулска околия. Целият народ е в траур. Вчера и днес бяха определени за траурни. Градът е окичен с черни знамена. Вчера стана мирна манифестация от ученици със знамена свити и обвити с черен креп, войници останали от бившия 16 п. Ловчански полк и граждани против потисническия, несправедлив мир, в който няма ни капка човещина, нищо от принципите на С. Американския президент Уилсон. На нашата делегация е даден срок от 25 дни, за да възрази. Камарата

ще се свика на първи октомври. Още няма ново правителство. Възможно е съставянето му да се отложи. Днес вече няма партии – има само БЪЛГАРИ.

14.XII.1919 г. На 2.X. се свика камарата и пред нея правителството си даде оставка. Новото правителство се образува на 6.X. под шефството на Ал. Стамболийски. В него влизат 5 земл. министри със 7 места, 2 народняци и 1 цанковист. Стамболийски – м-р председател, м-р на войната и управляващ М-то на общ. сгради. М. Турлаков – на железниците и упр. М-во на правосъдието, Ал. Димитров – м-р на вътр. работи, Ц. Бакалов – на просветата, Р. Даскалов – на земеделието, М. Маджаров – на външните работи, Ал. Буров на търговията, Данев – на финансите. Мирът се подписа на 27.XI в Ньой от Ал. Стамболийски. Условиата са почти същите като проектодоговора. На 4.XI. и след това почнаха арестите на всички виновни за катастрофата. Създаде се Закон за съдене на виновниците – народен съд. Народът е доволен от тези постъпки на правителството. Не са доволни само либералите и донякъде демократите. На 7- того се проведеха избори за общински съветници. Всички партии се коалираха против Земл. Съюз, но пак той спечели почти навсякъде. В Осиковица земледелците получиха 207 гласа с 5 мандата, а коалицията от всички партии начело с демократите -295 гласа със 7 мандата.“

В дневника следва описание как са се провели изборите и в други села от Орханийска околия- б.а. СтС.), след което продължава:

„Първият срок свърши на 15.XI. Имам 4 по геометрия, 6 по алгебра, а останалите са петици. 3.IV. 1920 г. На 25 януари се проведеха избори за окр. съветници. В Осиковица са взели: Земледелци -113 гласа, народняци -22, комунисти -22, либерали....., демократи...В околията – земледелци-2722, демокр.- 1262, нар. цанк.- 1245, либер. коал- 533, радикали-716, комунисти-589, широки социалисти-584, генадиевци - 94. На 28 март се проведеха избори за XIX об. нарсъбр. В Осиковица са получени: за земледелци -148 гласа, дем. 168, рад.- 90 гл., либерали-коал.-50, комунисти -25, народняци -15. В околията за земледелци3137, дем.- 1502, комунисти -774, рад.- 738, всички останали около 2000. В окръга земледелци взимат 30136 гласа с 8 мандата. В народното събрание ще влезат 110 земледелци, 50 комунисти, 23 демократи,16 народняци, 9 широки социал., 8 цанковисти, 7 радикали, 3 генадиевисти и 3 либ.бл. 6. IV.1920 г. Днес ни разпуснаха за великденската ваканция. Ще почнем занятия на 19- того.“

След завършване на средното образование Стайко е назначен през септември 1922 г. за учител в началното училище в махала Балините (родната махала на майка му Владка, където по това време живеят баба му Неда и дядо му Крачун обгрижвани от внучката си Неда - сестра на Стайко). Малко покъсно е преназначен за прогимназиален учител в прогимназията намираща се в центъра на Осиковица. Тогава основава въздържателно дружество и в селото. Активно участва в дейността на местното читалище „Напредък“. За този период от живота му

историкът на селото Стефан Иванов, на стр.126 -128 от книгата „Осиковица минало и настояще“ пише:

„Ново младо поколение учители (след 1922 г. - б. м. Ст С) с ентузиазъм вливат своите сили в дейността на читалището. Между тях са... Стайко Бояджиев... Те стават любимите герои на селяните при изнасяне на новите пиеси. Читалището засилва социалната насоченост в дейността си... През 1935 г. читалището има нова придобивка. Закупен е радиоапарат „Филипс“, един от първите апарати в селото... Радостта от придобивката на читалището вълнува и пожизнени членове, които отдавна са напуснали селото.

В писмо до читалищното ръководство Стайко Георгиев Бояджиев пише: „Както ви казах по-рано, в мен бежа останали на съхранение сумата от 770 лв., събрани от две представления от група младежи през 1927 г.... Тази сума беше оставена в мен със задължения да я пазя докато съберем средства, за да купим един степенен часовник за читалището.... Понеже повечето от тази група се разпръснаха из България, делото остана неосъществено. Аз възнамерявах вместо часовник да събера още пари и да купя радиоапарат. През Великденските празници т.г. (1935 г.) обаче аз с радост разбрах, че в Осиковица стари и млади трескаво работят и че имат едно хубаво мощно радио, което видях с очите си и чух с ушите си... При това положение моето решение, което споделих с вас е да внеса сумата направо в читалището... като внасям още 250лв., общо с моята допълнителна вноска да станат 1250лв. Сумата изплащам със зап. 7178 / 8 юли 1935 г. с пожелание да подпомогна за издигането на един кокетен и удобен театрален салон на читалище „Напредък“, който да бъде гордост за Осиковица....“.

Мечтата на обичайния родния край осиковчанин се сбъдва 30 години по-късно.“

По това време (1922 г.) Стайко Бояджиев става и член на БЗНС, но няма данни да е развивал активна политическа дейност. Има желание да продължи образованието във висше учебно заведение, което е видно от писма на негови приятели и бивши съученици от ботевградската гимназия. По спомени на брат му и споменатите по-горе сестри, през 1924 г. става студент в Свободния университет – София. Това се потвърждава от изречения в две писма (открити пощенски картички) на негови приятели, както и снимка направена през същата година с колеги-състуденти по време на излет на Витоша.

Причината да прекъсне следването си през следващата 1925 г. са от една страна, тежкото материално положение на семейството му, а от друга, политическата обстановка в страната след април 1925 г., когато без каквито и да е причини, а единствено, че е член на БЗНС е арестуван и дори направен опит да бъде застрелян (уж случайно) в ареста. Невъзможно е да се яви редовно на лекции, респективно да му си завери студентската книжка. В открита пощенска картичка адресирана до г-н Стайко Г. Бояджиев – с. Осиковица, изпратена на 14.06.1925 г. от някой си Пенчо Райчев от с. Шереметя, Великотърновско пише: *„Драги непознати колега, твоята студентска книжка ми е предадена от един другар, струва ми се Василев се казваше и откъде е не зная по заповед да я наредя, каквото има*

нужда. Изпълних си обещанието, книжката е подписана и заверена обаче приятелят ти не са яви да я получи. Ако действително книжката е ваша и имате желание да я притежавате пратете ми в едно писмо десетина лева и ще ви я пратя. Ще извинявате непознати колега, но услугата си е услуга, но и да ти я пратя със свои средства не си струва, защото и аз съм на същото положение, на каквото и вие. Много поздрави: (п), 14.VI.1925 г. Шереметя“

Не става ясно дали Стайко е получил студентската си книжка от този непознат „колега“, но е ясно, че не продължава висшето си образование. След освобождаването му от ареста, за известно време се занимава със земеделска работа в помощ на родителите си, после отново учителства на различни места.

Има един неизяснен за мене период от неговия живот – годините 1927- 1928 г., защото притежавам написани от него през този период три открити картички изпратени от Казанлък. В картичка (изглед от централния площад на Казанлък) изпратена до сестра му Дица пише: *„Казанлък, 4.XI.1927 г. Драга сестро, Честит ти имен ден. За много и щастливи години. Пожелавам ти най-весело прекарване. Настоящата картичка представлява площада на пазара, наречен „Стъргалото“, където е най-голямото движение. Само, че в случая (на картичката) няма много хора. По-голямо движение има вечер и в празнични дни. В средата е чешма с малка градинка. С поздрав, брат ти Стайко.“*

В друга открита картичка изпратена до братовчед му Стефан Ив. Станев от с. Осиковица пише: *„4.I.1928 г. гр. Казанлък, Братовчедо, Приеми честитияването ми по случай Именния ти ден. От сърце ти желая всичко добро, за което сам мечтаеш. Бъди винаги щастлив! Братовчед ти Стайко“.*

В трета открита картичка с изглед от Шипченския манастир пише до баща си на 01.05. 1928 г. отново от Казанлък следното: *„Драги татко, Честит ти имен ден! За много и щастливи години! Желая на всички ви весело прекарване на празника. Хиляди привети, син ви Стайко. П.П. Настоящето е изглед от Шипченския манастир, а в дъното е село Шипка. Снимката е направена от шосето, което минава покрай манастира и се изкачва за вр. „Свети Никола“ и над манастира. Същия.“*

Предполагам, че пребиваването му в Казанлък е, защото е работил там, най-вероятно във военната фабрика. Това мое предположение се подсилва от съдържанието на едно друго негово писмо изпратено до родителите му от София на 16.08.1928 г., в което наред с другото пише „.... Аз сега съм у дядо Иван, но тези дни може да си намеря квартира другаде или може да ми дадат в „Арсенала“ стая. За всеки случай за сега вие ми пишете на адрес: София, ул. „Венелин“№8 (за Ст. Бояджиев). После ще ви съобщя точния си адрес....“

Според данните дадени от сина му Георги, Стайко Бояджиев чак през 1930 г. е приет в организирани в София двугодишни курсове за оръжейни техници и пиротехници. Какви са причините той още от есента на 1927 г. да бъде първо в Казанлък, а след това, от лятото на 1928 г. в софийския военен „Арсенал“ е вече

късно да стане ясно. Най-вероятно е изкарал курсовете за оръжейни техници и пиротехници преди 1930-31 г. Независимо от този неизяснен период от живота му, безспорен факт е, че завършва курсовете със специалност „пиротехник“, получава войнско звание „офицерски кандидат“ и е назначен на работа във Военния завод в Дълга лъка – Велико Търново, а през 1936 г. преназначен във военната работилница в Плевен. През 1938 г. е преместен на работа в Държавна военна фабрика – Казанлък. Там първо е началник- участък, а след това е повишен в началник на цеха за производство на барут. Вероятно статутът на военен му е осигурявал по-добри материални възможности, защото от началото на 30-те до края на 40-те години често се е притичвал да помага материално на своите роднини. В цитирани в други части на книгата откъси от негови писма е видно как е съпричастен на грижите на своите родители, как помага на тежко болния си зет Коцо (съпруг на сестра му Дица), на сестра си Веска, избавя от явна смърт сестра си Пенка.

През 1931 г. Стайко Г. Бояджиев се жени за Стефана Живкова Бояджиева (по баща Иванова). Интересен е споменът на моята майка и най-малка сестра на Стайко – Веска, за деня, в който брат ѝ е дошъл от София и съобщил на своите родители, че е решил да се жени. Пред цялото семейство дядо Георги, човек, със здрави, християнски разбирания за непоклатимостта на брака, сключван по него време единствено църковно го попитал: *„Добре ли си премислил дали това е жената, с която ще свържеш живота си? Защото знай, че бракът не е като яма (кръпка) на кожух, която, ако не харесаш може да разпориш и да зашиеш друга. Бракът като се сключи остава за цял живот.“* На този въпрос Стайко отговорил утвърдително и дядо Георги му дал благословията си.

През 1935 г. на Стайко и Стефана Бояджиеви се ражда дъщеря, която според спомени на моята майка е била кръстена Виолета, а според сведенията дадени ми от сина Георги е била с име Велика. Тя почива като бебе. На 28 октомври 1942 г. в Казанлък се ражда второто им дете Георги Стайков Бояджиев-младши.

През 1956 г. България извършва известно съкращаване на военослужащите, при което на офицерите работещи във военните заводи е предложено да избират или да се девоенизират, но да останат на заеманите длъжности, или да останат военни, но да напуснат длъжностите в заводите. Стайко по това време е майор и избира да се пенсионира като офицер, да премине в запаса, но остава началник – цех. През лятото на 1958 г. е пенсиониран окончателно. Като член на БЗНС от 1922 г. до 1930 г. не е развивал активна политическа дейност, а от 1930 г. до 1944 г., според тогава действащите закони понеже е военен, дори не е членувал в политическа партия. След 1944 г. възстановява членството си в БЗНС, става член (на обществени начала) на околийското ръководство на тази партия в Казанлък. По спомени на сестра му Елена, по време на предизборни кампании през 1945 г. - 1946 г. специално е отивал в родното си село, за да агитира родителите си и други роднини да гласуват за БЗНС. Той е един от главните инициатори и организатори за учредяване през 1948 г. на ЖСК „Рабстройдом“ и чрез нея за първото организирано построяване на жилищен квартал от индивидуални жилища (къщи) в Казанлък. От края на 1948 г. до края на 1954 г. три пъти е избран в управителния

съвет на кооперацията, включително един мандат е неин зам. председател, а един мандат - секретар. Избран е два пъти за общински съветник, а към момента на пенсионирането му е секретар (на обществени начала) на казанлъшката околийската земеделска дружба. По това време се чувства голямото му политизиране в интерес на управляващите страната. От приложените писма се вижда как агитира родителите си да влязат в ТКЗС. В началото баща му не е бил съгласен и дори изготвя списък да разпредели преживе нивите си между осемте деца. Стайко твърдо се противопоставя на това.. Влошават се отношенията и с най-малката му сестра Веселина, която живее със семейството си в Казанлък. Видно от приложени на края на книгата писма, най-вероятната причина за това е обстоятелството, че зет му Дечко е набеден от местните власти за „враг на народа“ и по политически причини уволнен от Завод 13 - Казанлък (също от военнопромишления комплекс).

Стайко Георгиев Бояджиев почина на 13 септември 1958 г. в Градската болница – Казанлък. Спомням си погребението на следващия ден, на което присъстваха няколкостотин души: роднини, колеги от Завод 10, съквартилци, членове на БЗНС от града и околията, други граждани. Тленните останки бяха изложени в малък клуб, който се намираше на ул. „Искра“ №4. Звучеше траурна музика изпълнявана от казанлъшкия военен духов оркестър. За втори път през живота си, след погребението на братовчед ми, се сблъсках със смъртта на близък човек и се чувствах ужасно. Тръгването на процесията за казанлъшките гробища се забави, защото се очакваше да дойдат от Осиковица, Ботевград и София родителите, сестрите и брат му. Не ги дочакаха и ковчегът бе натоварен на конската катафалка (до началото на 70-ти години все още така се извозваха починалите), след което под звуците на духовата музика се проточиха дългите редици на дошлите да отдадат почит на вуйчо. Стигнахме до ж. п. прелеза, където по-късно бе построен сегашния надлез. Точно тогава спуснаха бариерите и пред нас профуча бързия влак от София за Бургас. За миг видях да се подават от отворените прозорци на един от вагоните потъмнелите в печал лица на дядо, лелите и вуйчо Кирил. Вдигнаха бариерите и процесията продължи. Вече стигнахме до прясно изкопаниа гроб и зад нас се чу тропотът на конски копита. С два файтона пристигнаха нашите роднини. Най-трогателен бе дядо Георги. Беловлас, вече в средата на осемдесетте си години, удавен в мъка от загубата на най-обичаното си чедо, той се строполи над ковчега с безжизненото тяло...